

Toulouse

Toulouse is de hoofdstad van een van de grootste regio's van Frankrijk. De stadsbevolking telt meer dan 400.000 inwoners en in zijn lange geschiedenis is de stad begunstigd door zijn geografische ligging, tussen de Middellandse Zee en de Atlantische Oceaan. De plaats waar nu Toulouse ligt werd al veel eerder bewoond, al ver vóór de 'stichting' van de Romeinse stad in de eerste eeuw van onze jaartelling. Het vroegste archeologische bewijs van vestiging op die plek lijkt te dateren uit de laat-paleolithische tijd. Er zijn veel bewoningssporen terug gevonden in de buitenwijken van Toulouse, daterend uit de jaren 4300 tot 3500 voor Christus. Het zijn de "Tectosages", behorend tot de Keltische bevolking van de "Volques", die zich tijdens de IIIe eeuw vóór onze jaartelling vestigden in de lus van de Garonne, op de rechteroever van de rivier, beschermd tegen overstromingen, iets meer stroomopwaarts van de huidige stad. Oprichters van Tolosa Tectosagum (Toulouse [= hoofdstad] van de Tectosages), hadden zij regelmatige handelsbetrekkingen met Romeins Italië, zoals blijkt uit de vele wijnamfora die tijdens archeologische opgravingen zijn ontdekt. Keizer Augustus (27 v.Chr. -14 n.Chr.), besloot tegen het einde van zijn bewind om een stad te bouwen op de rechteroever van de Garonne. De eerste bekende bouwwerken dankzij de opgravingen van het einde van de XXe eeuw bewijzen het belang dat toen werd gehecht aan de stad die al snel wordt beschreven als een van de "rijkste van de Narbonnaise". Achter een wal van ongeveer drie kilometer lang, die begint en eindigt op de rechteroever van de Garonne, onderbroken door hoge ronde torens, strekt de stad zich uit over een gebied van ongeveer negentig hectare. Er is een tempel omlijst door een portiek met zuilen, die het forum domineert. Deze bevond zich op de plaats van de huidige plaats Esquirol. Daarnaast is er een theater voor vijf tot zesduizend mensen, gelegen nabij het hotel Assézat. Het voorstedelijke amfitheater, dat bijna net zo groot was als dat van Nîmes of Arles, waarvan de overblijfselen in Ancely-Purpan op de weg naar Lectoure zijn terug gevonden, kon zeven tot achtduizend toeschouwers bevatten.

Al deze prestigieuze gebouwen maken van Toulouse een roze stad, door het gebruik van de baksteen die soms wordt geassocieerd met kiezelstenen van de Garonne. Ook wordt er Pyreneese kalksteen, over de rivier aangevoerd. De grote vervolging tegen de christenen onder keizer Decius in 250 markeert de geschiedenis van de stad vanwege het martelaarschap van zijn eerste bisschop Saturninus (Sernin). Weigerend om aan de goden te offeren, werd de heilige met een touw aan een stier, die de heidenen wilden gaan offeren, vastgebonden. Deze stier sleepte hem de trappen van de stad op waarbij hij zijn leven verloor. Het verhaal van het martelaarschap van Sint Sernin, geschreven in het begin van de 5e eeuw, vertelt ook dat zijn lichaam door twee vrouwen de er op volgende nacht wordt begraven en ook lezen we over de omstandigheden van de herontdekking een eeuw later door bisschop Hilaire die boven het graf een eerste bescheiden kerk laat bouwen, die al snel vervangen wordt door een grotere basiliek, ingewijd in 402-403. De Saint-Sernin-basiliek lag buiten de stadsmuren en was omringd door een grote begraafplaats, waarvan sommige sarcophagen nu te zien zijn in het Saint-Raymond-museum. Het was in deze tijd dat ook andere begraafplaatsen werden aangelegd nabij basilieken, zoals die ten oosten van Saint-Aubin en Saint-Sauveur en een ten noorden van Saint-Pierre-des-Monts-Cuisines. De stad groeit verder door de bouw van twee nieuwe districten, die overeenkomen met de huidige wijk Saint-Etienne en een wijk gelegen in het zuiden, dicht bij de straat van de Languedoc, waar ook badgebouwen komen te staan. Keizer Constantius III schonk de Visigoten in 418 een koninkrijk in Aquitanië en gaf hen Toulouse als hoofdstad. Men kan

alleen maar spijt hebben van de vernietiging van de zeldzame overblijfselen die getuigen van deze tijd en meer in het bijzonder van het koninklijk paleis dat werd ontdekt tijdens de opgravingen van 1987-1989. Gelegen in het noordwesten van de oude stad, was deze grote paleisresidentie gebouwd op fundamenteën uit de eerste eeuw. Uit dezelfde periode, en ook vernietigd (1761), dateerde de kerk van de Daurade, "de gouden" genoemd naar de rijke mozaïeken die scènes uit het Oude en Nieuwe Testament illustreren.

De Visigotische dominantie over de stad was van korte duur, de territoriale verovering van de Franken dwong hen om de plaats te verlaten en zich terug te trekken naar Spanje aan het begin van de zesde eeuw. Toulouse wordt achtereenvolgens onder het gezag van de Merovingische (481-751) en Karolingische (751-987) dynastieën geplaatst en wordt de hoofdstad van het koninkrijk van Aquitanië. De droom van onafhankelijkheid eindigt onder Karel de Kale die de stad onder zijn gezag plaatst in 849. De val van de Karolingische macht in 987, gekenmerkt door de verkiezing van Hugo Capet als koning van de Franken, bevestigt dan weer de grafelijke macht, die was ontstaan in het Karolingische tijdperk en het is onder het gezag van de graven van Toulouse van de familie van Sint-Gillis dat de stad een buitengewone bloei kent van de Xe tot de XII eeuw. De stad bestaat dan uit een reeks lage huizen, je ziet bakstenen torens en de massieve silhouetten van kerken. De stad, beschermd door de oude wallen, grenst in het noorden aan de Bourg Saint-Sernin, buiten de stad, maar die zelf ook omwijd is. De Garonne veroorzaakt de economische groei van stad en platteland. De molens die op verschillende punten van de Garonne zijn gebouwd, zorgen tijdens de middeleeuwse periode voor het grootste molencomplex van Europa. Deze waterweg dient ook voor het transport van zout, olie en wijn uit de mediterrane gebieden. De havens, gebouwd in de buurt van Saint-Pierre-des-Cuisines, Daurade en de Saint-Michel Ecluse, zijn voor het lossen van levensmiddelen en het verdere transport naar de stad. Tijdens de elfde en twaalfde eeuw komen drie grote bouwwerken gereed, die tot de belangrijkste in de Romaanse periode behoren. Het is na de schenking, gedaan door de graaf van Toulouse aan de abdij van Moissac, dat er een kleine begrafeniskerk werd gebouwd: deze kerk van Saint-Pierre-des-Cuisines, die tegen 1080 volledig is herbouwd. Zoals de archeologische opgravingen hebben onthuld, had deze kerk een groot koor met een triomfboog op een lang schip, omsloten door een massieve gevel. Ook de kathedraal van Saint-Etienne werd volledig herbouwd onder auspiciën van bisschop Isarn de Lavaur, die aan het begin van zijn ambtstermijn een verwoest gebouw vond dat door de geestelijken was verlaten. De transformaties van de dertiende eeuw hebben deze kerk, die vijftachtig meter lang was en bijna een schip met drie schepen zonder transept had, bijna volledig van uiterlijk doen veranderen. Van het bijbehorende klooster en de kapittelgebouwen die zich uitstrekten op de zuidelijke flank, bleef niets over: slechts enkele sculpturen werden gered van vernietiging en worden nu tentoongesteld in het Musée des Augustins. Het derde gebouw, de Saint-Sernin-basiliek blijft uiteindelijk als enige bewaard uit dit tijdperk dat zo belangrijk is in de geschiedenis van de romaanse bouw. Begonnen rond 1060, wordt de collegiale kerk, waarvan alleen de oostelijke delen werden voltooid, in 1096 ingewijd door paus Urbanus II. De verdere bouw ondergaat vervolgens een zeer lange onderbreking, met een gedeeltelijke aanpassing aan het begin van de XIIe eeuw. Uiteindelijk komt hij pas twee eeuwen later klaar. Dit gebouw, net als de Bourg die erbij hoort, is de bron van een lang conflict met de grafelijke macht. De kanunniken van Saint-Sernin, geplaatst onder het directe gezag van de paus, proberen vanaf de jaren 1080 tot het midden van de 12e eeuw hun autonomie te behouden, zowel ten opzichte van de bisschop als ten aanzien van de heersende regering die de stad bestuurt. Ze kiezen voor een kerk met ongewoon grote proporties, dit om hun macht ten opzichte van hun

tegenstanders te demonstreren. Het min of meer latente conflict met de graven van Toulouse, eindigt onder het bewind van Alfonse Jordan (1112-1148), die wil dat de machtsverhoudingen met de stad worden geharmoniseerd. Het is ook onder zijn bewind dat de gemeente een raad van twaalf "prud'hommes" krijgt, de toekomstige "Capitouls". Hun aantal zal gedurende deze periode variëren, er zullen er tot maximaal vierentwintig zijn, maar hun wens om het gezag van de stad en haar autonomie te doen gelden, zal constant blijven. Tussen 1190 en 1205 wordt land verworven om een gemeenschapshuis te bouwen, het latere "capitool". De XIII eeuw, waarin het graafschap Toulouse aan de Franse kroon wordt gekoppeld, begint met de kruistocht onder leiding van de kerk en de koninklijke macht tegen de katharen. De stad die ervan wordt beschuldigd een centrum van ketterij te zijn (in feite was slechts 5% van de bevolking aanhanger van het katharisme) wordt tweemaal belegerd door de troepen van Simon de Montfort in 1211 en 1218. De ondertekening van het Verdrag van Parijs in 1229 door Graaf Raimond VII markeert zijn definitieve overgave. Hij verliest daarmee zijn Provençaalse landen en moet instemmen met het huwelijk van zijn enige erfgename met Alfonse de Poitiers, broer van Louis IX, de toekomstige heilige Lodewijk. Met dit koninklijke huwelijk wordt het graafschap geannexeerd door het Koninkrijk Frankrijk, de annexatie wordt in 1271 van kracht. De installatie van de orden van bedelmonniken in Toulouse loopt parallel met de onderdrukking van ketteren, vanaf 1233 zijn alle katharen uit de stad verdwenen.

De periode van 1271, de datum dat Toulouse en zijn graafschap bij het koninklijke domein wordt gevoegd, tot 1340, vormt voor de middeleeuwse stad een gouden tijd. De bevolking neemt toe tot 35.000 à 40.000 inwoners, waardoor het de vierde stad van het koninkrijk is na Parijs, Rouen en Montpellier. Tegelijk wordt de stad uitgebreid. Het stadsdeel Saint-Cyprien gelegen op de linkeroever van de Garonne, verbonden door vele bruggen naar de stad is dan het grootste en meest dicht bevolkte. Naar het zuiden komen we in de buitenwijk Narbonne. Daar verrijzen talloze kloosters en ziekenhuizen. In deze buitenwijk, en in het kasteel zelf, zijn ook de instellingen gevestigd die de koninklijke macht over de stad vertegenwoordigen. Hier zijn de kantoren van de schatkist, de munt, hier zetelt de hofmaarschalk, hier is de rechtbank en is de gevangenis. Dit alles in een groot gemeenschappelijk huis. Het is ook op deze plaats dat koning Charles VII in 1420, het Parlement zal installeren. De vierentwintig leden van de raad zijn inmiddels teruggebracht tot twaalf (1332) en acht (1438) en de functies zijn beperkt tot die van het dagelijks bestuur van de stad. Koninklijke officieren beheersen de gerechtelijke en economische terreinen. Toulouse verwelkomt desondanks de monarchale instellingen. De notabelen vinden in de koninklijke administratie mogelijkheden om carrière te maken en soms op te stijgen tot de adel. De trouw van de stad aan de Capetingers en de jongere tak van Valois is constant gedurende deze middeleeuwse periode. De stad neemt dus ook actief deel aan de betaling van het losgeld dat Engeland eist voor de vrijlating van koning John de Goede, omdat het de Franse partij ondersteunt tijdens de Honderdjarige Oorlog, en meer specifiek in de strijd tegen het Engelse Aquitanië. De universiteit, die sinds de oprichting in 1229 op een laag pitje staat, komt in de jaren 1270-1280 tot bloei door de rechtenfaculteit waar de grootste juristen van die tijd opgang gaan maken. De studentengemeenschap, die aan het einde van de veertiende eeuw tweeduizend leden telt, draagt bij aan de dynamiek van de stad. Naast studenten zijn het de religieuze gemeenschappen die dan floreren en in grote aantallen kerken en kapellen stichten. De bevestiging van de macht van de kerk aan het einde van de strijd tegen het katharisme is vooral merkbaar in de lancering van grote bouwprojecten zoals die van de kloosters en kerken van de bedelmonniken. Veel gebouwen en restanten hiervan zijn nog steeds getuige van die tijd. Waar het klooster van de Karmelieten volledig werd verwoest tussen 1808 en 1809, overleeft dat van de

Franciscanen het deels. Maar slechts een toren en de kapittelzaal met uitzicht op de huidige rue du Collège-de-Foix zijn nog bewaard. Het klooster van de Augustijnen, tegenwoordig het Museum voor Schone Kunsten, is gebouwd gedurende een zeer lange periode die zich uitstrekt van het begin van de 14e eeuw tot het begin van de 16e eeuw. Ten slotte hebben we nog de kerk van de Jacobijnen, die rond 1230 is gesticht als reactie op de stichting van de orde van de predikheren door St. Dominicus in 1215 in Toulouse. Deze kerk, oorspronkelijk van bescheiden afmetingen en eenvoudig gebouwd, wordt in de veertiende eeuw geheel verbouwd volgens gotische principes. In die tijd ondergaat de kathedraal van Saint-Etienne ook drastische transformaties om het oorspronkelijk Romaanse gebouw van bescheiden proporties te transformeren tot iets dat gaat lijken op dat van de grote noordelijke kathedralen. Het gebrek aan middelen zal het project onvoltooid laten en het gebouw zijn huidige unieke uiterlijk geven, dat een smal schip combineert met een groot koor, gebouwd volgens de principes van een vroeggotische stijl (gotique rayonnant)

De zwarte pest die vanaf het midden van de XIVe eeuw in heel Europa huishoudt, zal de stad Toulouse, die dan een eeuw van lijden en vele moeilijkheden kent, niet sparen. Het is in 1348 dat er door een hoge stijging van de sterfte en tegelijk voedseltekorten een crisis is. Daarbij komt de toenemende onveiligheid van het platteland als gevolg van het conflict met Aquitanië. De invallen van de troepen van de Zwarte Prins, zoon van de koning van Engeland Edward III Plantagenet, zaaien terreur in de regio zonder echter direct de goed beschermde stad achter de hoge muren aan te vallen. De buitenwijken worden niettemin getroffen en daarom verlaten of vernietigd, behalve Saint-Cyprien dat door de troepen wordt beschermd. De stad verliest in deze periode bijna 40% van de bevolking, buurten raken verarmd, huizen worden verlaten en branden die herhaaldelijk de stad verwoesten, laten hun sporen achter. De meest destructieve brand is ongetwijfeld die van mei 1463, die het hele stadscentrum vernietigt. Deze catastrofe is bepalend voor de stad die vanaf deze datum behoorlijk van gezicht verandert doordat nu veel meer bakstenen gebouwen de afgebrande vakwerkhuzen gaan vervangen.

De stad van de zestiende eeuw heeft zijn welvaart te danken aan de handel in de wedyplant. Deze plant die sinds de veertiende eeuw in de Lauragais, ten oosten van Toulouse wordt gekweekt, produceert een prachtige blauwe kleurstof, waarvan het succes in heel Europa zal doordringen. De grote kooplieden uit Toulouse, die deze markt veroveren, zullen een aanzienlijk fortuin vergaren door deze kleurstof naar Noord-Frankrijk, Spanje, Italië, Engeland en Vlaanderen te exporteren. Hun economisch succes zal leiden tot de oprichting in 1549 door koning Henry II van een marktgebouw. Het zal ook het gezicht van de stad veranderen door de oprichting van weelderige herenhuizen. De kooplieden, maar ook de koninklijke ambtenaren, wier aantal dan aanzienlijk toeneemt, pronken met nieuwe gebouwen om hun financiële macht te laten zien. Ze doen een beroep op de meest gerenommeerde bouwmeesters en beeldhouwers, die al in dienst van de bestuurders waren voor de herhaaldelijke reparaties aan het gemeenschapshuis, aan de bouw van de toren van de archieven (1530, huidige Donjon) of aan de bouw van de Pont-Neuf waarvan eerste steen wordt gelegd in 1544 en welke zal worden voltooid in 1632. Deze paleizen worden gebouwd in een Italiaanse Renaissance stijl, die nu goed wordt beheerst door Franse kunstenaars. De invloed van humanistische ideeën zien we als we kijken naar welke mensen les gaan geven aan de universiteit: Jean Bodin, Michel de L'Hospital, Etienne de la Boetie of zijn vriend Michel de Montaigne. Het is in deze context dat aan het einde van de zestiende eeuw ook belangstelling zal ontstaan voor de reformatie.

Een deel van de notabelen wordt in de zestiende eeuw aanhanger van het calvinisme. Hierdoor ontstaan er diepe kloven in de gemeenschap. Verscheen rond 1530 de "nieuwe leer", deze verspreidde zich al snel in geletterde kringen. De aanvankelijk nog vreedzame coëxistentie tussen katholieken en Hugenoten zal snel veranderen in een bloedige confrontatie. In mei 1562 botsen de twee partijen hevig bij straatgevechten, waarna moorden, branden en plunderingen zich opeenstapelen. De religieuze zuivering die op deze gebeurtenissen volgt, met de onmiddellijke executie van de leiders van de protestantse partij, wordt tien jaar later voltooid in de "Saint-Barthélemy" van Toulouse, waarbij ongeveer driehonderd mensen worden gedood, wat het einde van de aanwezigheid betekent van de hervormde religie in de stad. De crisis veroorzaakt door de godsdienstoorlogen zal Toulouse tot het einde van de eeuw blijven voelen, ultra-katholieke partizanen van de Liga nemen het bestuur van de stad vanaf 1589 over. Al deze omwentelingen gaan gepaard met herhaalde terugkeer van de pest en met economische instabiliteit die grotendeels te wijten is aan de ballingschap of het afzetten van een aantal notabelen van de stad. Daarbij komt de ineensstorting van de handel in wede. De opeenvolging van slechte oogsten rond 1560 en het verschijnen op de markt van een goedkoper concurrerend product met betere kleurstofkwaliteiten, de indigo van Midden-Amerika, verminderen definitief de economische impact van "blauw goud". Ellendig is daarom het lot van een groot deel van de bevolking tot het begin van de XVII eeuw. Epidemieën, overstromingen van Garonne en hongersnoden die elkaar afwisselen, zijn de oorzaak van de afname van 14% van de bevolking. De aandelenmarkt stort in en de kooplieden worden gedwongen om hun gebouw in 1646 te verkopen. De monarchale voogdij wordt geaccentueerd door de tussenkomst van de koning bij de benoeming van de capitouls (magistraten), door de controle over de financiën van de stad en de verhoging van gewone en koninklijke belastingen, de ontwikkeling van het "capitool" tussen 1602 en 1685. De galerij van de illustere mannen in dit gebouw verwijst in wezen naar de glorie van een verleden tijd. De verdere ontwikkeling van bouwactiviteiten op dit moment is voornamelijk te wijten aan de toegenomen aanwezigheid van religieuze congregaties. De oude kaarten laten zien dat 41% van het grondgebied van de stad bezet is door religieuze gebouwen. Talloze kloosters worden toegevoegd aan bestaande (Kartuizers 1602, Ursulinen 1605, Capucijnen 1615, Carmeliten 1617 enzovoort.) De vitaliteit van de orden, en ook die van de broederschappen, betreft de inwoners van Toulouse bij de vele processies en vieringen waaraan zij met ijver deelnemen. De herleeftde toewijding aan Saint Sernin en de andere relikwieën in het heiligdom van de basiliek, leiden tot een reorganisatie van de inrichting van de crypte en het plaatsen van prestigieus liturgisch meubilair in het schip en de bouw van orgels. De decennia voorafgaand aan de Franse revolutie en de grote politieke en culturele omwentelingen zullen Toulouse weer een zekere pracht geven en de belangrijke economische dynamiek herstellen. Als nog steeds meer dan 20% van de bevolking in armoede leeft, herleeft de stad echter door de opkomst van de tarwehandel. De verbetering van de commerciële assen als het kanaal van de Twee Zeeën speelt hierbij een belangrijke rol. Hierdoor wordt het leveren van graan in het koninkrijk aanzienlijk bevorderd. Toulouse, dat zijn stedelijke structuur had behouden, is dan nog steeds omringd door nu nutteloze vestingwerken, het is met smalle en kronkelende straatjes slecht onderhouden, het heeft veel vervallen huizen, waarvan het grootste deel nog steeds van vakwerk. Maar vanaf nu zullen er veranderingen optreden die zijn uiterlijk diepgaand zullen veranderen. In de tweede helft van de 18e eeuw wordt de stad getransformeerd door ambitieuze projecten met pleinen, tuinen en promenades. Het capitool krijgt nu een monumentale gevel (1760) die uitkomt op een groot plein genaamd Royal (huidige Place du Capitole) waarvan het uiterlijk wordt voltooid in 1730. Het zuidoosten van de stad heeft een brede promenade, waaruit zes stralende straten

ontspringen, waarvan er één uitkomt op de Koninklijke tuin (huidige plantentuin). De Faubourg Saint-Cyprien heeft een nieuwe poort die de toegang tot de stad markeert, die nog steeds te zien is. Er komen ambitieuze plannen om het hele district dat nog steeds te leiden heeft van overstromingen hiertegen te beschermen. Een muur die de haven Saint Cyprien verbindt met het ziekenhuis de la Grave (1779-1788) versterkt. Als deze bescherming toch nog niet voldoende blijkt te zijn om de buurt te beschermen tegen het overlopen van de rivier, wijzigen ze definitief de kades van de linkeroever en zorgen ze dat op hetzelfde niveau ook de rechteroever wordt beschermd. De bouw van het Brienne-kanaal tussen 1770 en 1776 en de bouw van de sluis Saint-Pierre die deze verbindt met de rivieras laat de boten makkelijker varen. Het culturele leven van Toulouse krijgt op dit moment ook een opmerkelijke vitaliteit met de opening van salons in handen van de vrouwen van parlementsleden, met theatrale en muzikale uitvoeringen van het auditorium van het Capitool en met de activiteiten van de drie koninklijke academies. Er worden elk jaar een poëtische en literaire wedstrijd georganiseerd, en er worden een Academie van Wetenschappen, literatuur, schilderkunst, beeldhouwkunst en architectuur opgericht. Vanaf de achttiende eeuw is er al veel minder belangstelling voor godsdienst, congregaties en broederschappen ervaren een afname van roepingen en processies trekken niet langer grote massa's. De stad blijft echter gehecht aan zijn antiprotestante houding die soms nog leidt tot dramatische gebeurtenissen zoals die van de Callas-zaak. Jean Callas, een calvinistische koopman, werd beschuldigd, zonder bewijs, van de moord op zijn zoon, omdat deze zich zou willen bekeren tot het katholicisme. De afwezigheid van een bekentenis ondanks het gebruik van marteling belette niet dat Callas werd veroordeeld om vervolgens levend te worden doodgeslagen op het plein van St. George op 10 maart 1762. Voltaire schreef over deze vreselijke affaire zijn "Verhandeling over Tolerantie". Hij noemde daarbij de inwoners van Toulouse een "bijgelovig en snel op te hitsen volk".

De revolutie begint in Toulouse doordat een grote groep van de bevolking wanhopig op zoek is naar voedsel en daarbij gewelddadig wordt. Dit op 27 juli 1789. De Capitouls en de corporaties komen dan bijeen om deze crisis te beheersen en hun macht proberen te behouden. De Magistraat kent echter zijn laatste uren en het instituut opgericht in de XIIIe eeuw verdwijnt met de verkiezing van de eerste burgemeester van de stad, Jean-Laurent Rigaud. Het jaar daarop wordt het parlement afgeschaft en moeten parlementsleden vanwege hun vragen over de legitimiteit van de grondwetgevende vergadering vluchten om aan de gevangenisstraf te ontsnappen. De stad wordt gedurende de hele revolutionaire periode door dezelfde omwentelingen door elkaar geschud als de hoofdstad. Het wordt dan door Parijs beschouwd als een essentiële militaire plaats in verband met het conflict van de natie met Spanje. De vereiste oorlogsinspanningen van Toulouse hebben de aanleg van arsenalen, vorderingen van bezittingen, en de opvang van gewonde soldaten in de kloosters, die zijn getransformeerd tot ziekenhuizen, tot gevolg. In 1793 wordt er een guillotine geplaatst op het voormalige Place Royale, die nu is omgedoopt tot Place de la Liberté. Er volgen arrestaties van vooral adellijke personen. Een keer in 1795 worden er maar liefst vijftig mensen geëxecuteerd, waaronder de president van het revolutionaire tribunaal. De Jacobijnse macht, die in de rest van het land wankelt onder het directoraat, handhaaft zichzelf met geweld. Het Republikeinse front in Toulouse in de daaropvolgende jaren staat tegenover de royalistische troepen die in geheime genootschappen worden georganiseerd. De opstandige bewegingen die het zuidwesten van Frankrijk door elkaar schudden, leiden in maart 1799 tot een van de meest gewelddadige momenten van de periode in het zuiden van Toulouse. De aanval op de stad door generaal Rougé vergezeld door zijn leger van tienduizend man heeft maar liefst vierduizend doden tot gevolg. Versterkingen door de naburige

departementen weten hem uiteindelijk te verslaan. De opeenvolging van de regimes van het consulaat, het rijk en de restauratie zullen door Toulouse worden ervaren als tegenstrijdige periodes waarin de verschillende partijen voortdurend met elkaar botsen. Het stedelijke centrum, dat in de 17e eeuw al ingrijpende veranderingen heeft ondergaan, zal opnieuw geheel veranderen. Zo neemt het plein van het capitol zijn definitieve vorm aan van een enorme vierhoek met aan de rand gebouwen met neoklassieke gevels (1811-1823). De wallen die afgebroken zijn in 1808 maken plaats voor boulevards, het centrum is nu verhard en voorzien van straatverlichting en watervoorziening. De afbraak of het uithollen van religieuze gebouwen die als nationaal eigendom worden verkocht, zal de stad ook transformeren door zo enkele van de belangrijkste monumenten uit de middeleeuwse periode te laten verdwijnen. De kloostergangen van de kathedraal en de Daurade worden gesloopt en die van de Jacobijnen en Saint-Pierre-des-Cuisines worden sterk beschadigd door hun nieuwe militaire functie. Talrijke kapitelen en sculpturen worden echter bewaard in het nieuwe Museum in het klooster van de Augustijnen.

Na opnieuw roerige tijden in het revolutiejaar 1830, 1848, de staatsgreep van 1851 verandert het een en ander na de val van het regime in 1870. Toulouse wordt dan aan het einde van de negentiende eeuw een bolwerk van de radicaal-socialistische partij, waarvan het stadhuis stevast in handen blijft van een van haar leden. De constante immigratie die de stad in de negentiende eeuw kent, zorgt voor een sterke toename van de bevolking, die met meer dan 50% groeit tot honderdvijftigduizend inwoners in 1886. De voorsteden blijven een zeer landelijk karakter behouden. De voltooiing van de boulevards die aan het begin van de eeuw zijn begonnen, moeten de verkeersproblemen die de stad nog steeds kenmerken oplossen. Grote "doorbraken, percées", waarbij veel huizen moeten worden gesloopt zullen worden gecreëerd in het historische hart. De architecturale keuzes zijn een soort "Haussmann-modellen" met afmetingen aangepast aan de schaal van de stad. De constructies in de nieuwe huizen blinken uit in hun rijkdom en in de veelheid van hun decoraties. Talrijke kleimallen vervaardigd door de Virebent-fabriek zorgen voor extra elementen in de gegoten gietijzeren ramen en balkons. Toulouse, de "natuurlijke hoofdstad van de muziek", krijgt deze naam, als in het begin van de negentiende eeuw het aantal koren en orkesten toeneemt en er allerlei muzikale festiviteiten worden georganiseerd. Een groep van ongeveer vijftig artiesten, ongeveer veertig koren en achtenveertig muzikanten verbonden aan het Capitoool Theater, zorgen voor de oprichting van een conservatorium voor muziek in 1820. Het theatergebouw met een traditie die teruggaat tot de 17e eeuw wordt in de loop van de eeuw tweemaal herbouwd (1817, 1880). Het theatrale leven bloeit ook door de oprichting van vele andere theaters, waaronder een volkstheater met 1500 zitplaatsen.

Ondanks dat in de eerste wereldoorlog de slagvelden zich ver van Toulouse bevinden moet de streek door het sneuvelen van veel mannen stevig lijden. In die tijd ondergaat de stad sociale veranderingen als gevolg van de industrialisatie. De meest aansprekende industrie is natuurlijk die van de luchtvaart. De oprichting in 1927 van het bedrijf Aeropostale in Toulouse wordt wereldberoemd door een persoonlijkheid als Antoine de Saint-Exupéry. De socialisten aan het hoofd van de gemeente besluiten tot een ambitieus sociaal bouwplan onder leiding van burgemeester Etienne Billières (1925-1935). Tuineenheden worden gecreëerd in buurten grenzend aan fabrieken en grote appartementsgebouwen rond het stedelijk centrum. Het is op hetzelfde moment dat de stad regelmatig wordt gereinigd en dat de belangrijkste verkeersaders elektrische straatverlichting krijgen. De bouw van de gemeentelijke bibliotheek, in de rue du Périgord, wordt toevertrouwd aan Jean Montariol (1932-1935), die ook het zwembad bouwt. met drie afzonderlijke bassins die plaats

bieden aan maximaal tweeduizend badgasten. Deze grote projecten illustreren de voorkeur die Toulouse in deze periode tussen de oorlogen heeft voor cultuur en recreatie. De sport neemt een stijgende plaats in met de opkomst van rugby, dat een belangrijk deel van de identiteit van Toulouse wordt vanwege de vele successen van het Stade Toulousain, dat tussen 1922 en 1927 vijf Franse kampioenschappen wint.

De Tweede Wereldoorlog maakt van Toulouse een stad waar veel vluchtelingen samen komen, Spaanse Republikeinen die in 1939 vluchten voor de Franco repressie en Belgische staatsburgers die ontsnappen aan de opmars van het Duitse leger in de zomer van 1940. Vanaf het begin van de bezetting worden zeer actieve verzetsnetwerken gecreëerd, waarbij veel academici en vluchtelingen zijn betrokken. De binnenstad zal gelukkig worden gespaard voor bombardementen die wel de buitenwijken zullen treffen.